

تأثیر برنامه‌های تأمین اجتماعی در پیشگیری از جرم

غلامرضا رضایی^۱

چکیده

هدف: پیشگیری از جرم بعد از ناکارآمدی شیوه‌های کیفی از جانب دولت‌ها پذیرفته شد و بر همین اساس برنامه‌ریزی‌های مناسبی توسط کشورها در این راستا معمول و با تفویض اختیار، متناسب با شرح وظایف سازمان‌ها، موضوع توسط آنها پیگیری می‌شود، سازمان تأمین اجتماعی با اجرای برنامه‌های خود به نوعی در راستای کنترل جرم کمک می‌نماید، هدف این پژوهش، پی‌بردن به میزان تأثیر برنامه‌های تأمین اجتماعی در پیشگیری از جرم است.

روش: پژوهش حاضر از نظر هدف کاربردی و از حیث روش توصیفی-پیمایشی است. جامعه آماری ۸۵ نفر از فرماندهان، مدیران و اساتید حوزه پیشگیری از جرم بوده که با استفاده از جدول مورگان تعداد ۷۰ نفر آنان تعیین شدند. روش گردآوری داده‌ها به صورت کتابخانه‌ای و میدانی و ابزار گردآوری، فیش‌برداری و پرسشنامه محقق ساخته بوده که روایی محتوایی و صوری آن به وسیله خبرگان پایایی آن با آزمون ضریب آلفای کرونباخ (۰/۸۷) تأیید و همچنین برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از آزمون رگرسیون چند متغیره استفاده شد.

یافته‌ها: بر اساس یافته‌ها خدمات تأمین اجتماعی در سه حوزه ۱- خدمات بیمه‌ای، ۲- خدمات حمایتی و توان‌بخشی و ۳- خدمات امدادی، در پیشگیری از وقوع ریشه‌های جرائم مانند فقر، بیکاری و ... مؤثر بوده و کمک شایانی به دستگاه‌های متولی در پیشگیری از وقوع جرم خواهد نمود. نتیجه‌گیری: نهاد تأمین اجتماعی می‌تواند با رویکردی جدید و با هدف کاهش وقوع جرائم برنامه‌های خود را تنظیم و با عقد تفاهم‌نامه با سایر سازمان‌ها، کارآمدتر از گذشته و با بهره‌گیری از ظرفیت موجود در راستای پیشگیری از وقوع جرائم قدم بردارد.

واژگان کلیدی: پیشگیری از جرم، تأمین اجتماعی، جرم

۱. مقدمه

تأمین اجتماعی یک سیستم عمومی از بیمه‌های اجباری است. بیمه اجتماعی از بیمه‌های بازنشستگی، بیمه‌های دولتی درمانی، بیمه‌های بیکاری و بیمه حوادث و تصادف‌ها تشکیل می‌شود. دولت‌ها، تأمین اجتماعی را به این دلیل ایجاد می‌کنند که بازارها در بیمه کردن بسیاری از خطرات مهم پیش روی افراد شکست خورده‌اند. بازارهای بیمه خصوصی با مشکلات و هزینه‌های معاملاتی بالا و تأمین در برابر خطرات اجتماعی روبرو هستند، خدمات عمومی تأثیر قابل توجهی بر کیفیت زندگی شهروندان دارد. هزینه‌های مربوط به تأمین اجتماعی، حمایت دولت از امور بهداشتی و آموزشی شهروندان، ترکیب عمده هزینه‌های دولت رفاه در کشورهای پیشرفته را تشکیل می‌دهند (صفایی و همکاران، ۱۴۰۰: ۱۱). همه افراد در طول تاریخ و گذر زمان با معضلاتی همچون، بیکاری، بیماری، ناتوانی، پیری و مرگ مواجه بوده‌اند در حوزه سیاست‌گذاری گفته می‌شود که این موضوعات اجتناب‌ناپذیر زندگی اجتماعی، تهدیدی علیه امنیت اجتماعی و اقتصادی فرد هستند.

امنیت اجتماعی از جمله حقوق انسانی است که برای محافظت در برابر خطرات زندگی و نیازهای اجتماعی لازم و ضروری است. در این راستا سازمان تأمین اجتماعی با حمایت مالی و کمک به سلامت اشخاص تحت پوشش خود، به نوعی در فرآیند ادامه زندگی افراد تأثیر می‌گذارد. به عقیده بسیاری از نظریه‌پردازان، ریشه خیلی از جرائم و آسیب‌های اجتماعی ناشی از فقر و مشکلات معیشتی و کم‌برخورداری از امور آموزشی و بهداشتی است. جرم، مستند به ماده (۲) قانون مجازات اسلامی هر فعل و یا ترک فعلی است که قانون‌گذار برای آن مجازات تعیین کرده است (قانون مجازات اسلامی، ۱۳۹۲). جرم و ترس از آن از دغدغه‌های رایج در میان جوامع مختلف است و تدابیر متفاوتی در طول تاریخ برای برخورد با این پدیده اتخاذ شده است. تا مدت‌ها کیفر و سزاهمی تنها وسیله پیشگیری از وقوع جرم بود، تا اینکه با آشکار شدن ناتوانی کیفرها توجه حکومت‌ها و اندیشمندان به راهکارهای دیگری غیر از کیفر جلب شد. پیشگیری از جرم همواره یکی از سیاست‌های دولت‌ها بوده است. در این راستا نظریه‌های متفاوتی پیرامون پیشگیری مطرح شد و با بالا رفتن احساس ناامنی و ترس از وقوع جرائم گوناگون و ارتکاب آن از سوی افراد مختلف و همچنین خسارات مادی و معنوی جرم باعث شد که جوامع به فکر راهکارهایی برای پیشگیری باشند (رضایی، ۱۴۰۱: ۱۸۳).

در یک تعریف جامع، مستند به ماده یک قانون پیشگیری از جرم (۱۳۹۴) پیشگیری از جرم یعنی پیش‌بینی و ارزیابی خطر وقوع جرم و اتخاذ تدابیر لازم برای حذف و یا کاهش جرم و در معنای عام عبارت است از: تمامی تدابیری که از وقوع جرم جلوگیری نماید (قانون پیشگیری از جرم، ۱۳۹۴)، که در این راستا برنامه‌های متفاوت پیشگیرانه‌ای با هدف مهار و کنترل جرم توسط سازمان‌ها از طریق اختیار و وظایفی که به آنها محول شده در حال اجرا است. یکی از این سازمان‌ها که می‌تواند نقش کلیدی

باتوجه به رویکردهای خود ایفاء نماید وزارت کار، رفاه و تأمین اجتماعی است که در ماده (۱) قانون ساختار نظام جامع رفاه و تأمین اجتماعی و در اصل بیست و نهم و بندهای (۲) و (۴) اصل بیست و یکم قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران قانون‌گذار به این نقش‌ها اشاره نموده است. اما سؤال اساسی و اصلی که محقق در جهت پاسخگویی به آن است این است که: خدمات سازمان تأمین اجتماعی به چه میزان بر پیشگیری از جرم مؤثر می‌باشد؟ که در ادامه علاوه بر این سؤال، فرضیات زیر مورد آزمون و پاسخ‌دهی قرار می‌گیرند؟

- ۱- برنامه خدمات بیمه‌ای سازمان تأمین اجتماعی بر پیشگیری از جرم تأثیر دارد.
- ۲- برنامه خدمات امدادی سازمان تأمین اجتماعی بر پیشگیری از جرم تأثیر دارد.
- ۳- برنامه خدمات حمایتی و توان‌بخشی سازمان تأمین اجتماعی بر پیشگیری از جرم تأثیر دارد.

۲. مروری بر ادبیات

۲-۱. پیشینه

بررسی‌های محقق حاکی از آن است که تاکنون پژوهشی در خصوص نقش برنامه‌های نهاد تأمین اجتماعی در پیشگیری از جرائم انجام نشده، لیکن موارد ذیل که تا حدودی با موضوع مورد پژوهش ارتباط دارند به‌عنوان پیشینه تحقیق آورده شده است.

بدلی وند و همکاران (۱۴۰۰) مطالعه‌ای با عنوان نقش حمایتی سازمان تأمین اجتماعی در تحقق عدالت اجتماعی انجام دادند، یافته‌های این پژوهش حاکی است ارائه خدمات گوناگون، حمایت از افراد با پرداخت بیمه، مزایا و مستمری، افزایش امید و اعتماد با ایجاد امنیت و کاهش آسیب‌ها، باز توزیع درآمد با ظرفیت‌سازی اشتغال و مشارکت اجتماعی، ایجاد و اجرای تعهدات کوتاه و بلندمدت از جمله تأثیرات نظام حمایتی سازمان تأمین اجتماعی در تحقق عدالت اجتماعی از منظر خبرگان است.

والاس مارتینز^۱ و همکاران (۲۰۲۱) در پژوهش خود به بررسی خدمات تأمین اجتماعی در دوران بازنشستگی پرداختند و نتیجه گرفتند این خدمات نه تنها باعث بهبود رفاه سالمندان می‌شود بلکه؛ در ارتقاء آرامش روانی این افراد تأثیرگذار است.

سیمپسون^۲ و همکاران (۲۰۲۱) در تحقیقی به بررسی سیاست‌های تأمین اجتماعی در کشورهای با درآمد سرانه بالا پرداختند، در این پژوهش مشخصاً تأثیر تأمین اجتماعی بر رفاه ذهنی و نابرابری‌های اجتماعی بررسی شده است. این پژوهش نشان داد که اصلاحات انجام‌شده در سیاست‌های تأمین اجتماعی به شکل معناداری باعث کاهش نابرابری‌های اجتماعی و افزایش رفاه ذهنی شهروندان شده است.

1- Valls Martínez

2- Simpson

همان طوری که در پیشینه‌های مذکور ملاحظه می‌شود برنامه‌های تأمین اجتماعی با ایجاد امنیت، کاهش آسیب‌ها، ایجاد اشتغال‌زایی، ارتقاء آرامش روانی افراد و... در تحقق عدالت اجتماعی نقش آفرینی می‌کنند ولی در هیچ‌کدام از این پژوهش‌ها به پیامدهای مثبت این تولیدات (کاهش جرائم) اشاره نشده است، لیکن در پژوهش حاضر به‌عنوان وجه افتراق با سایر تحقیقات به این موضوع که چگونه برنامه‌های تأمین اجتماعی باعث کاهش جرائم خواهد شد، پرداخته می‌شود.

۲-۲. مبانی نظری

۲-۲-۱. تأمین اجتماعی

تأمین اجتماعی مشتمل بر اقداماتی است که توسط قانون برای حفظ درآمد فردی یا خانوادگی یا تأمین درآمد در مواقعی که برخی یا همه منابع درآمد فرد به اتمام می‌رسد، ارائه می‌شود. همچنین تأمین اجتماعی زمانی که افراد به ضرر و زیان سنگینی دچار می‌شوند، ورود می‌نماید و برای افرادی که با بیماری و ناتوانی، بیکاری، شکست محصول، فوت سرپرست خانوار، زایمان، مسئولیت مراقبت از کودکان خردسال یا بازنشستگی از کار مواجه هستند، مزایای متعددی به همراه دارد (ژانگ و همکاران، ۲۰۲۲: ۱۱). این مزایا ممکن است به‌صورت نقدی یا غیر نقدی برای مرتفع نمودن نیازهای پزشکی، توان‌بخشی و... با حکم دادگاه، توسط کارفرمایان، توسط ادارات دولتی یا توسط آژانس‌های نیمه‌دولتی یا خودمختار ارائه شود (برنت و همکاران، ۲۰۱۹: ۲۳).

۲-۲-۲. برخی سیاست‌های کلی نظام تأمین اجتماعی از منظر اسناد بالادستی

الف- استقرار نظام تأمین اجتماعی یکپارچه و شفاف و همچنین، بسط و تأمین عدالت اجتماعی: در همین راستا مهم‌ترین نکات مورد تأکید در سیاست‌های کلی تأمین اجتماعی ابلاغی مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) به شرح ذیل است.

- ۱- استقرار نظام تأمین اجتماعی به‌صورت جامع؛
- ۲- بسترسازی به‌منظور انسجام امور مربوط، سطح‌بندی خدمات، وحدت رویه، اعمال نظارت راهبردی در حوزه‌های امدادی، حمایتی و بیمه‌ای؛
- ۳- تأکید بر سازمان‌های بیمه‌گر اجتماعی بر امانت‌داری، امنیت، سودآوری و شفافیت با ایجاد سازوکار لازم؛
- ۴- ایجاد وحدت رویه به‌منظور تأمین عدالت توسط صندوق‌های بیمه‌گر اجتماعی؛
- ۵- لایه‌بندی و سطح‌بندی امور امدادی، حمایتی و بیمه‌ای و ارائه خدمات آنها با رویکردهای فعالانه دولت؛

۶- کاهش فاصله طبقاتی با توسعه عدالت اجتماعی و رفع تبعیض‌ها در جامعه؛

۷- همدلی و پیوند میان ظرفیت‌های جامعه و سازمان‌های مسئول؛

۸- حمایت از بنیان خانواده و فرزندآوری؛

۹- تهیه پیوست تأمین اجتماعی برای برنامه‌ها و مأموریت‌های سازمان (خامنه‌ای، ۱۴۰۱).

ب- امور مربوط به نظام تأمین اجتماعی: در راستای ماده (۱) قانون ساختار نظام جامع رفاه و تأمین اجتماعی و در اجرای اصل ۲۹ قانون اساسی و همچنین بندهای (۲) و (۴) اصل ۲۱ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران و در جهت ایجاد انسجام کلان سیاست‌های رفاهی به منظور توسعه عدالت اجتماعی و حمایت از همه افراد کشور در برابر رویدادهای اجتماعی، اقتصادی، طبیعی و پیامدهای آن، نظام تأمین اجتماعی با رعایت شرایط و مفاد این قانون و از جمله برای ۱۲ موضوع برقرار می‌شود و از جمله مواردی که جنبه حمایتی داشته و در جهت پیشگیری از بروز جرائم است می‌توان به در راه ماندگی، بی‌سرپرستی و آسیب‌های اجتماعی، حمایت از کودکان و زنان بی‌سرپرست، کاهش نابرابری و فقر اشاره نمود.

ج- حوزه‌های نظام جامع تأمین اجتماعی: همچنین ماده (۲) همین قانون، نظام جامع تأمین اجتماعی را شامل سه حوزه می‌داند.

۱- **حوزه بیمه‌ای:** مشتمل بر بیمه‌های بازنشستگی، بیکاری، حوادث و سوانح، از کارافتادگی و بازماندگان و بخش بیمه‌های درمانی؛

۲- **حوزه حمایتی و توان‌بخشی:** شامل ارائه اقدامات حمایتی و توان‌بخشی و کمک‌های مالی به خانواده‌های نیازمندی که قادر به انجام کار نبوده و یا درآمد آنان تکافوی امور زندگی را نمی‌نماید؛

۳- **حوزه امدادی:** مشتمل بر امداد، نجات در حوادث ناگهانی (قانون ساختار نظام جامع رفاه و تأمین اجتماعی، ۱۳۸۳).

د- قانونگذار در اصل بیست و یکم بیان می‌دارد: دولت موظف است، حقوق زن را در تمام جهات با رعایت موازین اسلامی تضمین نماید و امور زیر را انجام دهد.

۱- بسترسازی رشد شخصیت زن و احیای حقوق مادی و معنوی او؛

۲- حمایت مادران، به‌خصوص در دوران بارداری و حضانت فرزند و حمایت از کودکان بی‌سرپرست؛

۳- ایجاد محاکم قضایی برای حمایت از خانواده‌ها؛

۴- ایجاد بیمه خاص بیوگان و زنان سالخورده و بی‌سرپرست؛

۵- اعطای قیمومت فرزندان به مادران شایسته.

ذ- **قانونگذار در اصل بیست و نهم:** برخورداری از مزایای تأمین اجتماعی را حق عامه مردم دانسته و دولت را مکلف نموده طبق قوانین از محل درآمدهای حاصله، خدمات و حمایت‌های مالی را برای افراد کشور تأمین کند.

همچنین اصول (۳)، (۲۸)، (۳۱) و (۴۳) مبنایی برای واگذاری وظایف و محورهای برنامه‌های سازمان تأمین اجتماعی است.

۲-۲-۳. معانی لغوی و اصطلاحی پیشگیری از جرم

معنی لغوی پیشگیری: واژه پیشگیری^۱ در مفهوم رایج خود بر «پیش‌دستی کردن، پیشی گرفتن و به جلوی چیزی شتافتن» و همچنین «آگاه کردن، خبر چیزی را دادن و هشدار دادن» دلالت دارد (محمد نسل، ۱۳۹۳: ۲۰). اما در جرم‌شناسی پیشگیرانه، پیشگیری در معنی اول آن، مورد استفاده واقع می‌شود.

مفهوم اصطلاحی پیشگیری: در استنباط مفهوم پیشگیری و تعریف آن دو رویکرد دیده می‌شود. برخی از جرم‌شناسان مفهوم باز یا گسترده‌ای برای تدابیر پیشگیرانه بیان می‌کنند و گروهی دیگر پیشگیری را در مفهومی بسته بکار می‌برند که هر یک از این دو تعبیر به‌طور مختصر توضیح داده می‌شود.

الف) مفهوم موسع پیشگیری: هر عملی که علیه جرم واقع شود و آن را کاهش دهد پیشگیری محسوب می‌شود. بر این اساس انواع تدابیر کیفری و غیر کیفری چه در مرحله قبل و یا چه در مرحله بعد از وقوع جرم پیشگیری نامیده می‌شود.

ب) مفهوم مضیق پیشگیری: در این مفهوم پیشگیری به مجموعه وسایل و ابزارهای که دولت‌ها برای مهار بزهکاری از طریق حذف یا محدود کردن عوامل جرم‌زا و یا از طریق اعمال مدیریت مناسب نسبت به عوامل محیطی و فرصت‌های جرم بکار می‌برند، گفته می‌شود (نجفی ابرند آبادی، ۱۳۸۳؛ به نقل از

محمد نسل، ۱۳۹۳: ۲۱-۲۰).

۲-۲-۴. انواع پیشگیری از جرم

دیدگاه‌های مختلفی در مورد دسته‌بندی اقدام‌های پیشگیرانه از جرم وجود دارد. برخی از صاحب‌نظران اقدام‌های پیشگیرانه را به دو دسته تقسیم کرده‌اند. نخستین دسته‌بندی پیشگیری از جرم را در سه خصیصه کلی توصیف می‌کند که به‌عنوان پیشگیری اولیه^۱، پیشگیری ثانویه^۲ و پیشگیری ثالث^۳ از آن‌ها نام‌برده شده است. دومین گروه اقدام‌های پیشگیرانه شامل دسته‌بندی ساتن^۴ (۱۹۹۷) است که براساس آن رویکردهای پیشگیری از جرم مطابق کاهش فرصت‌های جرم یا پیشگیری اجتماعی دسته‌بندی شده‌اند. در یک تقسیم‌بندی دیگر توسط باتومس^۵ از پیشگیری‌های وضعی، اجتماعی و توسعه‌ای سخن می‌گوید (محمدنسل، ۱۳۸۷: ۳۸). محققان دیگری انواع پیشگیری از جرم را به پیشگیری اولیه، ثانویه و ثالث، کوتاه‌مدت، بلندمدت، انفعالی، فعال، کیفری، غیرکیفری، قضایی، انتظامی، وضعی، اجتماعی و ... تقسیم نموده‌اند (بیات شرافتی پور و عبدی، ۱۳۸۷: ۵۰). پیشگیری از جرم مطابق معیار زمان مداخله به دو گونه کنشی و واکنشی براساس معیار سطح مداخله به سه دسته نخستین، دومین و سومین، مطابق معیار قلمرو مداخله به دو دسته عمومی و خصوصی، براساس معیار سازمان مداخله‌کننده به سه گونه اجتماعی، انتظامی و قضایی و مطابق نوع مداخله به کیفری و غیرکیفری دسته‌بندی می‌شود (عباجی، ۱۳۸۸).

برانتینگام و فاست^۶ (۱۹۷۶) با الهام از الگوهای بهداشت عمومی به سنخ‌شناسی پیشگیری از جرم در سه سطح زیر پرداختند (کرافورد^۷، ۲۰۰۸: ۸۷۰).

پیشگیری اولیه^۸: مخاطبین این پیشگیری، عموم جامعه و یا مکان‌های عمومی هستند؛
پیشگیری ثانویه^۹: مخاطب این اقدامات، افراد و یا محیط‌های در معرض خطر هستند؛
پیشگیری ثالث^{۱۰}: تمرکز این اقدامات، برای جلوگیری از تکرار مجدد جرم در افراد است.

- 1- Primary Prevention
- 2- Secondary Prevention
- 3- Tertiary Prevention
- 4- Sutton
- 5- Bottoms
- 6- Brantingham and Faust
- 7- Crawford
- 8- Primary Prevention
- 9- Secondary Prevention
- 10- Tertiary prevention

۲-۲-۵. نظریات علل وقوع جرم

نظریات متفاوتی از نظر جرم شناسان تبیین کننده علل وقوع جرم است مانند؛ فضای قابل دفاع، فعالیت‌های روزمره، انتخاب حسابگرانه، پنجره‌های شکسته، نقاط پر جرم و... اما آنچه در این پژوهش مناسب تبیین بروز پدیده مجرمانه به لحاظ ریشه‌های اقتصادی می‌باشد، نظریه فشار است که در ذیل به‌طور اجمال به آن پرداخته می‌شود.

نظریه فشار

احساس فشار هنگامی رخ می‌دهد که بین آرزوها و آرمان‌های فرهنگی، نظیر موفقیت مالی از یک سو و فرصت‌های ساختاری نظیر آموزش و استخدام از سوی دیگر تنش و برخورد وجود دارد که در نتیجه آن تنها برخی اشخاص می‌توانند عملاً به چنین موفقیت‌های دست یابند. نابرابری‌های ساختاری بر روی بسیاری از اشخاص به‌ویژه اعضای طبقه پایین جامعه فشار وارد می‌کند و افرادی که فرصت‌های کمتری برای به دست آوردن اهداف خود دارند، به علت ناتوانی در دستیابی به اهداف اجتماعی، احساس خشم، نفرت و پرخاشگری آنان را به استفاده از شیوه‌های غیرقانونی و رفتارهای مجرمانه متمایل می‌سازد.

نظریه فشار با تحقیقات رابرت مرتن^۱ مرتبط است. مرتن ریشه‌های جرم و انحراف را در ساختار جامعه می‌داند؛ به نظر وی در اغلب اوقات، امکانات برای دستیابی به موفقیت بر اساس طبقه اجتماعی-اقتصادی قشر بندی می‌شود. احساس فشار در افراد طبقه متوسط به دلیل اینکه به امکانات آموزشی و مشاغل معتبر به راحتی دسترسی دارند، محدود است. در حالی که در مناطق فقیرنشین به این علت احساس فشار ایجاد می‌شود که راه‌های مشروع برای کسب موفقیت عمدتاً بر روی افراد بسته است، به عبارت دیگر نظریه فشار می‌گوید افراد ناتوان همان چیزهای را می‌خواهند که افراد توانمند، ولی آن‌ها هنگامی که درمی‌یابند از طریق ابزارهای مشروع نمی‌توانند آن چیزها را به دست آورند برخی تلاش می‌کنند تا از طریق فعالیت‌های غیرقانونی به خواسته خود دست یابند.

نظریه فشار بر روابط تأکید می‌کند که مانع از دستیابی مثبت برخی افراد به ارزش‌ها و اهداف و آرزوهایشان می‌شود. رابرت آگینو^۲ بر این باور است که اعمال مجرمانه در اثر احساس محرومیت، خشم، سرخوردگی و فشار شکل می‌گیرد که این احساسات در پی روابط اجتماعی منفی و مخرب به وجود می‌آیند.

افرادی دارای آموزش رسمی محدود، منابع کم اقتصادی و موقعیت نامطلوب اجتماعی، به‌زودی درمی‌یابند که راهی برای کسب ثروت و موفقیت‌های دیگر به‌طور قانونی برای آنها وجود ندارد، در نتیجه

1- Robert Merton

2- Robert Aguinó

دچار احساس خشم و هنجار گسیختگی می‌شوند و هنجار گسیختگی می‌تواند منجر به شکل‌گیری راه‌حل‌های مجرمانه برای دستیابی به اهداف، طرد اهداف یا جایگزینی هدف‌های انحرافی با هدف‌های متعارف شود، از جمله تشکیل خرده‌فرهنگ‌هایی که در آنها برای حل این سرخوردگی راه‌حل‌های تخریبی ارائه می‌شود، مانند تخریب اموال دیگران، سرقت وسایل نقلیه یا پناه بردن به الکل و مواد مخدر و یا عضویت در یک گروه یا دسته‌های خشن و بزهدار (جزینی و مرشدی، ۱۴۰۰: ۲۱۵).

۳. روش تحقیق

این پژوهش از نظر هدف کاربردی و از نظر روش توصیفی - پیمایشی است. جامعه آماری تعداد ۸۵ نفر از فرماندهان، مدیران و اساتید حوزه پیشگیری از جرم است و حجم نمونه به تعداد ۷۰ نفر که با استفاده از جدول مورگان^۱ تعیین شده‌اند. جهت گردآوری داده‌های کتابخانه‌ای از ابزار فیش‌برداری اعم از فیزیکی و الکترونیکی و جهت گردآوری داده‌های میدانی از ابزار پرسشنامه محقق ساخته که روایی محتوایی و صوری آن به وسیله خبرگان و صاحب‌نظران حوزه پیشگیری از جرم تأیید و پایایی آن با استفاده از آزمون ضریب آلفای کرونباخ^۲ (۰/۸۷) حاصل شده است. تجزیه و تحلیل داده‌ها، بعد از تعیین نرمال‌سنجی پراکندگی داده‌ها با استفاده از آزمون کولموگروف - اسمیرنوف^۳ برای هر سه متغیر خدمات بیمه‌ای، خدمات حمایتی و توان‌بخشی و خدمات امدادی با استفاده از آزمون آماری رگرسیون چند متغیره و با بهره‌گیری از نرم‌افزار spss انجام شده است.

۴. یافته‌ها

باتوجه به اینکه یکی از مفروضات اصلی برای استفاده از آزمون پارامتری تی استودنت^۴، نرمال بودن توزیع داده‌هاست، برای این منظور از آزمون کلموگروف - اسمیرنوف استفاده شده است که نتایج این آزمون در جدول (۱) نشان داد شده است.

$$\begin{cases} H_0: \text{توزیع احتمالی مشاهدات نرمال است} \\ H_1: \text{توزیع احتمالی مشاهدات نرمال نیست} \end{cases}$$

بر اساس سطوح معناداری به دست آمده از آزمون کلموگروف- اسمیرنوف مشاهده می شود که سطح معناداری برای تمامی مؤلفه ها بیشتر از خطای نوع اول ۰/۰۵ به دست آمده اند و در نتیجه فرضیه نرمال بودن تمامی مشاهدات را در سطح خطای نوع اول ۰/۰۵ می پذیریم. در ادامه با استفاده از آزمون آماری رگرسیون به تجزیه و تحلیل استنباطی می پردازیم.

جدول ۱- نتایج آزمون نرمال بودن

مؤلفه	سطح معناداری	آماره کلموگروف	نتیجه
خدمات بیمه ای	۰/۰۹۳	۱/۳۴۸	نرمال
خدمات حمایتی و توان بخشی	۰/۰۷۸	۱/۴۹۰	نرمال
خدمات امدادی	۰/۰۷۴	۱/۴۲۳	نرمال
پیشگیری از جرم	۰/۰۸۰	۱/۴۷۲	نرمال

جدول ۲- جدول خلاصه مدل

مدل	R	R مجذور	R تعدیل شده	خطای استاندارد	دوربین واتسون
۱	۰/۹۷۳	۰/۹۴۷	۰/۹۴۶	۰/۰۷۷۴۲	۱/۹۱۹

در جدول خلاصه مدل، به ترتیب میزان R تعدیل شده، نشان داده شده است. از آنجایی که میزان R تعدیل شده ۰/۹۴۶ است، این میزان نشان می دهد که میزان ۹۷/۳ درصد تغییر توسط این مدل پیش بینی می شود و با توجه به این موضوع می توان عنوان کرد که این مدل، مدل خوبی می باشد.

یکی از مفروضاتی که در رگرسیون مدنظر قرار می گیرد، استقلال خطاها (تفاوت بین مقادیر واقعی و مقادیر پیش بینی شده توسط معادله رگرسیون) از یکدیگر است. در صورتی که فرضیه استقلال خطاها رد شود و خطاها با یکدیگر همبستگی داشته باشند امکان استفاده از رگرسیون وجود ندارد. به منظور بررسی استقلال مشاهدات (استقلال مقادیر باقی مانده یا خطاها) از یکدیگر از آزمون دوربین- واتسون استفاده می شود.

آماره دوربین واتسون بین ۰ تا ۴ است. اگر بین باقیمانده ها همبستگی متوالی وجود نداشته باشد، مقدار این آماره باید به ۲ نزدیک باشد. اگر به صفر نزدیک باشد نشان دهنده همبستگی مثبت و اگر

به ۴ نزدیک باشد نشان دهنده همبستگی منفی است. در مجموع اگر این آماره بین ۱/۵ تا ۲/۵ باشد جای نگرانی نیست. با توجه به اینکه آماره دوربین واتسون^۱ این مدل ۱/۹۱ است، می توان عنوان کرد که خودهمبستگی وجود ندارد و استقلال خطاها تأیید می شود.

جدول ۳- جدول آنوا

Sig.	F	میانگین مربعات	درجه آزادی	مجموع مربعات	مدل
.۰۰۰۰	۶۰۳/۰۸۲	۳/۶۱۴	۷	۲۵/۳۰۰	رگرسیون
		.۰/۰۰۶	۶۳	۱/۴۰۲	Residual
			۷۰	۲۶/۷۰۳	مجموع

در جدول (۳) آنوا سطر رگرسیون بیانگر میزان تغییرات وابسته است که از طریق متغیرهای مستقل تبیین می شود. سطر Residual نیز بیانگر میزان تغییرات متغیر وابسته است که توسط سایر عوامل (تصادفی و اتفاقی) تبیین می شود. این جدول تحلیل واریانس را گزارش می کند که معناداری کل مدل را مورد ارزیابی قرار می دهد.

جدول ۴- جدول ضرایب متغیرها

Sig.	t	ضرایب استاندارد	ضرایب غیراستاندارد		مدل B
			Beta	Std. Error	
.۰۰۰۱	۳/۴۵۱	-	.۰/۰۷۵	.۰/۲۵۷	(Constant)
.۰۰۰۰	۶/۷۴۴	.۰/۵۳۶	.۰/۰۷۷	.۰/۵۱۸	خدمات بیمه‌ای
.۰۰۰۰	۳/۶۷۶	.۰/۳۶۵	.۰/۰۶۴	.۰/۲۳۴	خدمات امدادی
.۰۰۰۰	۷/۴۲۱	.۰/۷۴۷	.۰/۰۸۷	.۰/۶۴۲	خدمات حمایتی و توان بخشی

در جدول ۴ خروجی ضرایب مقدار ثابت و ضریب متغیر مستقل در معادله رگرسیون نشان داده شده است. جدول ضرایب شامل دودسته از ضرایب است (الف) ضرایب استاندارد نشده، (ب) ضرایب

استاندارد شده. در ضرایب استاندارد نشده مقیاس متغیرها با همدیگر یکسان نیستند در صورتی که در ضرایب استاندارد شده مقیاس متغیرها یکسان شده و امکان مقایسه متغیرها وجود دارد. بنابراین جهت مقایسه اثرات چندین متغیر مستقل روی متغیر وابسته از ضرایب استاندارد استفاده می‌شود.

بررسی فرضیه اول: برنامه خدمات بیمه‌ای سازمان تأمین اجتماعی بر پیشگیری از جرم تأثیر دارد.

باتوجه به نتایج جدول (۵)، با اطمینان ۹۵ درصد می‌توان گفت نظر محقق مورد تأیید و برنامه خدمات بیمه‌ای بر پیشگیری از جرم مؤثر است و این میزان تأثیر ۵۳٪ است، به عبارتی در صورتی که متغیر مستقل ما که در این فرضیه برنامه خدمات بیمه‌ای می‌باشد ۱۰۰٪ تغییر کند، پیشگیری از جرم به میزان ۵۳٪ تغییر پیدا می‌کند.

جدول ۵- تأثیر برنامه خدمات بیمه‌ای تأمین اجتماعی بر پیشگیری از جرم

نام متغیر	بتا	Sig	مقدار t	مقایسه با مقدار بحرانی	معنی داری
فرضیه اول	۰/۵۳	۰/۰۰۱	۶/۷۴	۶/۷۴ > ۱/۹۶	معنی داری

بررسی فرضیه دوم: برنامه خدمات امدادی سازمان تأمین اجتماعی بر پیشگیری از جرم تأثیر دارد.

باتوجه به نتایج جدول (۶)، با اطمینان ۹۵ درصد می‌توان گفت این فرضیه پذیرفته می‌شود و برنامه خدمات امدادی بر پیشگیری از جرائم تأثیر گذار است و این میزان تأثیر ۳۶٪ است، به عبارتی در صورتی که متغیر مستقل ما که در این فرضیه برنامه خدمات امدادی است ۱۰۰٪ تغییر کند، پیشگیری از جرائم به میزان ۳۶٪ تغییر پیدا می‌کند.

جدول ۶- تأثیر برنامه خدمات امدادی تأمین اجتماعی بر پیشگیری از جرم

نام متغیر مستقل	بتا	Sig	مقدار t	مقایسه با مقدار بحرانی	معنی داری
فرضیه دوم	۰/۳۶	۰/۰۰۰	۳/۶۷	۳/۶۷ > ۱/۹۶	معنی داری

بررسی فرضیه سوم: برنامه خدمات حمایتی و توان بخشی بر پیشگیری از جرم تأثیر دارد.

باتوجه به نتایج جدول (۷)، با اطمینان ۹۵ درصد می‌توان گفت برنامه خدمات حمایتی و توان بخشی بر پیشگیری از جرم تأثیر گذار است و این میزان تأثیر ۷۴٪ می‌باشد، به عبارتی در صورتی که متغیر مستقل

ما که در این فرضیه برنامه خدمات امدادی می‌باشد ۱۰۰٪ تغییر کند، پیشگیری از جرم به میزان ۷۴٪ تغییر پیدا می‌کند.

جدول ۷- تأثیر برنامه خدمات حمایتی و توان‌بخشی تأمین اجتماعی بر پیشگیری از جرم

نام متغیر	بتا	Sig	مقدار t	مقایسه با مقدار بحرانی	معنی‌داری
فرضیه سوم	۰/۷۴	۰/۰۰	۷/۴۲	۷/۴۲ > ۱/۹۶	معنی‌داری

۵. بحث و نتیجه‌گیری

همان‌طور که بیان شد، امنیت اجتماعی یک حق انسانی است. این حق برای محافظت در برابر خطرات زندگی و نیازهای اجتماعی لازم و ضروری است. سازمان تأمین اجتماعی امنیت درآمد و حفاظت از سلامت را تضمین می‌کند. این نهاد وظیفه خود را از طریق ارائه مزایای نقدی یا غیر نقدی با هدف تأمین دسترسی به خدمات درمانی و همچنین امنیت درآمد در طول چرخه زندگی به افراد پرداخت می‌کند. خدمات سازمان تأمین اجتماعی در زمان بیماری، بیکاری، آسیب شغلی، زایمان، مسئولیت‌های خانوادگی و همچنین در دوران بازنشستگی و پیری به افراد تعلق می‌یابد. سازمان تأمین اجتماعی، سرمایه‌گذاری مهمی را در رفاه کارگران و جامعه به‌عنوان یک کل تشکیل داده است و با سه رویکرد اجتماعی، حمایتی و امدادی در راستای انجام بهینه وظایف خود قدم برمی‌دارد.

نتیجه و پیامدهای اقدام و برنامه‌ریزی مناسب در مورد محورهای سیاست‌های کلی تأمین اجتماعی ابلاغی مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) و قانون ساختار نظام جامع رفاه و تأمین اجتماعی و سایر اصول اشاره‌شده مرتبط با تأمین اجتماعی در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران که عمدتاً بر رفع فقر، بیکاری، محرومیت و تبعیض و ... اشاره دارد، در حذف و یا از بین بردن ریشه بروز برخی جرائم و آسیب‌های اجتماعی مؤثر بوده و با این نوع نگاه و شیوه، مطابق نظریه مرتن که یکی از نظریه‌های تبیین علل وقوع جرم است، آن دسته از جرائم و آسیب‌های اجتماعی که عمدتاً ظهور آنها منشأ مالی داشته و در اثر فشار بر اقشار کم‌برخوردار جامعه، حادث می‌گردند را خنثی می‌نماید، با این توضیح که با تقویت بنیه مالی و اقتصادی و رفع نیازهای اولیه افراد احساس فاصله طبقاتی در ابعاد مختلف آموزشی، بهداشتی، رفاهی و ... از بین رفته و در مقابل ایجاد و توسعه عدالت، احساس امیدواری و تلاش برای خوب زیستن در افراد جامعه تقویت خواهد شد. سازمان تأمین اجتماعی با حمایت‌های توانمند ساز این قابلیت را در افراد جامعه ایجاد خواهد نمود که آن تعداد از افرادی که به‌دلیل مسائل و مشکلات اقتصادی استعداد و فرصت ارتکاب به جرم را دارند از اقدامات مجرمانه منصرف شوند و با جامعه خود را هماهنگ و منطبق نمایند. قوانین و رویه‌های موجود که در قالب وظایف سازمان تأمین اجتماعی

احصاء گردیده است، اگرچه به‌طور صراحت و مستقیم در بحث کاهش آسیب‌های اجتماعی پیشگیری از جرم اشاره ننموده است، لیکن در ذات خود ریشه‌های بروز برخی جرائم را می‌خشکاند و مانع ارتکاب آنها خواهد شد. از این‌رو با چنین اقداماتی که می‌توانند جنبه‌های ایجابی و سلبی به خود بگیرند، اهداف پیشگیری از جرم محقق می‌شود.

علاوه‌بر آنچه گفته شد، با تحلیل داده‌های حاصل از پرسشنامه مشخص شد که خدمات تأمین اجتماعی در حوزه‌های خدمات بیمه‌ای، خدمات حمایتی و توان‌بخشی و خدمات امدادی بر پیشگیری از جرائم تأثیرگذار است.

با این توضیح که خدمات تأمین اجتماعی ارائه‌شده به جامعه در قالب برنامه‌های بیمه‌ای مشتمل بر؛ بیمه‌های درمانی، بازماندگان، بازنشستگان، از کارافتادگی، فوت، بیکاری و کهولت سن با تأثیرگذاری ۵۳٪ و نیز خدمات سازمان در حوزه حمایتی و توان‌بخشی مشتمل بر؛ پرداخت یارانه، کمک‌های مالی، کمک به افراد در معرض آسیب و افراد بی‌سرپرست و ناتوان جسمی و ذهنی، حمایت از زنان بی‌سرپرست، حمایت از کودکان، افراد فقیر و بیکار با تأثیرگذاری ۷۴٪ و خدمات امدادی با برنامه‌های مشتمل بر؛ امداد و نجات در حوادث سیل، خشک‌سالی، زلزله، طوفان و آتش‌سوزی با تأثیرگذاری ۳۶٪ قادر به پیشگیری از جرائم بوده و در مجموع می‌توان گفت متغیر تأمین اجتماعی عاملی تعیین‌کننده و مؤثر در پیشگیری از جرائم در جامعه است.

در مقابل اقدامات ضعیف تأمین اجتماعی در راستای وظایف خود به‌عنوان مثال در راستای برقراری برابری اجتماعی با مفاهیم پیچیده‌ای که این موضوع با ساختارهای اقتصادی، سیاسی، فرهنگی، اجتماعی، آموزشی، بهداشتی، درمانی و... دارد، نتیجه‌ای جز فقر، نابرابری اقتصادی، سیاسی، شکاف طبقاتی، تفاوت در سبک زندگی‌ها تفاوت در میزان درآمد و حقوق، پاداش و امتیاز افراد و... نخواهد داشت، استقرار چنین وضعیتی در شرایطی که رفاه اجتماعی و اقتصادی، حق طبیعی و شهروندی افراد محسوب می‌شود؛ سبب طردشدن افراد از اجتماع می‌شود. این طردشدگی از لحاظ روحی و روانی آسیب‌های فراوانی بر اقشار درگیر وارد می‌کند و عوارض ناخوشایندی مانند خشم، نارضایتی، افسردگی و بروز جرائم و آسیب‌های اجتماعی را در پی دارد. نابرابری جامعه را لایه‌لایه کرده و شکاف‌های عمیقی را بین این لایه‌ها ایجاد می‌کند.

یافته‌های تحقیق حاضر با تحقیقات بدلی وند و همکاران (۱۴۰۰)، والاس مارتینز و همکاران (۲۰۲۱) و سیمپسون و همکاران (۲۰۲۱) که به‌نوعی از تأثیرات مثبت اجرای برنامه‌های تأمین اجتماعی بر رفع فقر، بیکاری و... اشاره دارد هماهنگ و منطبق می‌باشد، چراکه این یافته‌ها خود مانند پلی برای تمرکز و اهتمام ویژه جرم‌شناسان بر مسئله پیشگیری از جرم ضروری است تا بتوانند ارتباط برنامه‌ها و طرح‌های سازمان تأمین اجتماعی با پیشگیری از جرم و کاهش آسیب‌های اجتماعی را به‌خوبی درک نمایند.

۶. پیشنهادها

- ۱- در حوزه بیمه‌ای تمرکز و اهتمام ویژه سازمان تأمین اجتماعی در جهت رفع معضلات و مشکلات احتمالی بیمه‌های بازنشستگی، بیکاری، حوادث و سوانح، از کارافتادگی و بازماندگان و بخش بیمه‌های درمانی با محوریت کاهش جرم و آسیب‌های اجتماعی.
- ۲- در حوزه حمایتی و توان‌بخشی، برنامه‌ریزی مناسب سازمان تأمین اجتماعی، برای کمک‌های مالی به خانواده‌های نیازمندی که قادر به انجام کار نبوده و یا درآمد آنان تکافوی امور زندگی را نمی‌نماید با هدف تقویت بنیه مالی خانواده‌های نیازمند در جهت کاهش آسیب‌های اجتماعی متصوره احتمالی.
- ۳- در حوزه امدادی رسیدگی به‌موقع و سریع سازمان تأمین اجتماعی به خانواده‌های نیازمند، کمک و تلاش جهت اعطای تسهیلات مالی برای جبران بخشی از خسارت‌ها باهدف کاهش آسیب‌های اجتماعی متصوره.
- ۴- تلاش سازمان تأمین اجتماعی برای ایجاد بسترهای لازم از طریق اقداماتی همچون برقراری تعامل با قوه قضاییه، پلیس و سایر نهادهای دخیل در پیشگیری از جرم و تحقیقات علمی گسترده با محوریت کاهش آسیب‌های اجتماعی در تمام برنامه‌ریزی‌ها.

منابع

۱. بیات، بهرام، شرافتی پور، جعفر، عبدی، نرگس. (۱۳۸۷). پیشگیری از جرم با تکیه بر رویکرد اجتماع‌محور. تهران: معاونت اجتماعی نیروی انتظامی، اداره کل مطالعات اجتماعی.
۲. بدلی وند، مجید، کریمیان، حبیب‌اله، فتحی، سروش. (۱۴۰۰). "نقش حمایتی سازمان تأمین اجتماعی در تحقق عدالت اجتماعی از دید خبرگان"، پژوهش‌های اجتماعی، ۱۳(۵۱)، ۱۰۰-۱۳۰.
۳. جزینی، علیرضا، مرشدی، مسعود. (۱۴۰۰). اصول و مبانی پیشگیری از جرم، تهران: دانشگاه علوم انتظامی امین.
۴. خامنه‌ای، سیدعلی. (۱۴۰۱). ابلاغ سیاست‌های کلی تأمین اجتماعی ابلاغی از سوی مقام معظم رهبری به رؤسای قوای سه‌گانه در تاریخ ۱۴۰۱/۱/۲۱.
۵. رضایی، غلامرضا. (۱۴۰۱). "مؤلفه‌های پیشگیری از جرم از نظر گاه مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی)". فصلنامه انتظام اجتماعی، ۱۴(۱)، ۱۸۱-۲۰۸.
۶. صفایی، علی، سلاطین، پروانه، قویدل، صالح، صوفی مجید پور، مسعود. (۱۴۰۰). "تأثیر هزینه‌های تأمین اجتماعی بر همگرایی توزیع درآمد در استان‌ها: رهیافت اقتصادسنجی فضایی"، مدل‌سازی اقتصادسنجی، ۶(۵)، ۹-۳۹.
۷. عباچی، مریم. (۱۳۸۸). پیشگیری از بزه دیدگی مکرر کودکان با تأکید بر نقش پلیس، پیشگیری از تکرار جرم و تکرار بزه دیدگی. مجموعه مقالات ارائه‌شده در نخستین همایش ملی پیشگیری از جرم، تهران: مرکز تحقیقات کاربردی پلیس پیشگیری و معاونت تربیت و آموزش نیروی انتظامی.
۸. محمد نسل، غلامرضا. (۱۳۸۷). پلیس و سیاست پیشگیری از جرم (مجموعه مقالات). تهران: مرکز تحقیقات کاربردی پلیس پیشگیری نیروی انتظامی.
۹. محمد نسل، غلامرضا. (۱۳۹۳). کلیات پیشگیری از جرم، تهران: نشر میزان.
۱۰. مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی. (۱۳۹۴). قانون پیشگیری از جرم مصوب ۱۳۹۴/۶/۱۷.
۱۱. مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی. (۱۳۹۲). قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲/۲/۱.
۱۲. مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی. (۱۳۸۳). قانون ساختار نظام جامع رفاه و تأمین اجتماعی مصوب ۱۳۸۳/۳/۹.
۱۳. نجفی ابرند آبادی، علی حسین. (۱۳۸۳). مباحثی در علوم جنایی؛ تقریرات درس جرم‌شناسی مقاطع دکتری و کارشناسی ارشد، مجموعه دوجلدی به کوشش شهرام ابراهیمی.
14. Behrendt, C., Nguyen, Q. A. and Rani, U. (2019). "Social protection systems and the future of work: Ensuring social security for digital platform workers", International Social Security Review, 72(3), 17-41.
15. Crawford, A. (2008). Crime prevention and community safety, the oxford hand book criminology.- 4th edition, New York: Oxford university press.

16. Simpson, J., Albani, V., Bell, Z., Bambra, C. and Brown, H. (2021). "Effects of social security policy reforms on Mental health and inequalities: a systematic review of observational studies in high-income countries", *Social Science & Medicine*, 272, 113717.
17. <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2021.113717>
18. Sutton, A. (1997). *Crime Prevention: The policy Dilemma*, Sydney: Federation Press.
- 19.
20. Valls Martínez, M. D. C., Santos-Jaén, J. M., Amin, F. U. and Martín-Cervantes, P. A. (2021). "Pensions, ageing and social security research: literature review and global trends", *Mathematics*, 9(24), 32-58.
21. <https://www.mdpi.com/2227-7390/9/24/3258>
22. Zhang, Y., Jiang, T., Sun, J., Fu, Z. and Yu, Y. (2022). "Sustainable development of urbanization: From the perspective of social security and social attitude for migration". *Sustainability*, 14(17), 107-137 .
23. <https://doi.org/10.3390/su141710777>